

سیاست اخلاقی وزیر

رخنا عیسی نیا

کتاب دانeshجو

اخلاق سیاست‌ورزی

رضا عیسی‌نیا

استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

ط ۱- جلد: سید ایمان نوری نجفی

چاپ و صحافی: هنگام

سرشناسه: عیسی‌نیا، رضا،

عنوان و نام پدیدآور: اخلاق سیاست‌ورزی / رضا عیسی‌نیا

مشخصات نشر: تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۱۲۸ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۹-۲۵۹-۱

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: نمایه. یادداشت: کتابنامه.

موضوع: اخلاق و سیاست - جنبه‌های مذهبی - اسلام.

موضوع: Political ethics -- Religious aspects -- Islam

موضوع: اخلاق و سیاست.

موضوع: Political ethics

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۳ الف ۹/ع ۲۵۴/۹ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۲۳۸۰۷

تهران: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی،

پلاک ۵۶ تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۷	مخافتان
۱۱	مقدمه
۱۵	بخش اول: تبیین مفاهیم، مبانی نظری اخلاق و سیاست‌ورزی در اسلام
۱۷	فصل اول: تبیین مفاهیم
۱۷	الف) اخلاق (تربیت اخلاق و جایگاه آن در زندگی انسان)
۲۰	ب) سیاست و سیاست‌ورزی
۲۳	فصل دوم: چیستی اخلاق و قلمرو آن در اسلام
۲۳	الف) چیستی خوب و بد (باید و نباید درست و نادرست و وظیفه)
۳۱	فصل سوم: امکان یا امتناع اخلاق در سیاست‌ورزی از نظر اسلام
۳۱	الف) نظریه جدایی اخلاق از سیاست (یا آموزه غیر اخلاق‌مدار است)
۳۷	ب) نظریه تبعیت اخلاق از سیاست (یا نگرش اخلاق‌اقتدایان)
۴۱	ج) نظریه اخلاق دوسطحی؛ آموزه دوگرایانه (اخلاق دوآلیدیستی)
۴۲	د) نظریه یگانگی اخلاق و سیاست
۴۷	فصل چهارم: نسبت اخلاق و سیاست‌ورزی در اسلام
۴۷	عدالت؛ معیاری برای تشریح نسبت اخلاق و سیاست‌ورزی در اسلام
۵۳	بخش دوم: جایگاه و نقش اخلاق و سیاست‌ورزی در جمهوری اسلامی ایران
۵۵	فصل اول: سنجش اخلاق با سیاست‌ورزی
۶۷	فصل دوم: مطالعه موردی لوازم سیاست‌ورزی با اخلاق اسلامی
۷۵	الف) ایمان

۷۷.....	ب) حلم
۷۸.....	ج) صداقت
۸۱.....	فصل سوم: بایسته‌های اخلاقی در سیاست‌ورزی
۸۱.....	الف) خطرات و آسیب‌های سیاست‌ورزی در آثار امام خمینی (ره)...
۸۱.....	۱. امام خمینی (ره) و آسیب‌های سیاست‌ورزی
۸۷.....	۲. مقام معظم رهبری و آسیب‌های سیاست‌ورزی
۹۶.....	ب) اسکار یازده برون‌رفت از آفت‌های فقدان اخلاق یا بداخلاقی در...
۱۰۹.....	جمع‌بندی
۱۱۳.....	کتابنامه
۱۲۳.....	فهرست آیات
۱۲۵.....	فهرست روایات
۱۲۷.....	نمایه اعلام

پیشگفتار

مسئله پیرینه نسبت سیاست و اخلاق در رویکردهای جهان غرب در اشکال مختلفی بیان شده است؛ از رویکردهای ایده‌آلیستی و اخلاقی کردن سیاست (اخلاق وظیفه‌گرای کانتی) و نامین‌بداکثر، صلح و خرسندی بیشتر مردم یا اصالت فایده‌پراگماتیستی (اخلاق به مفهوم بنتامی، رضایتمندی و صیانت ذات ماکیاوولی).

اما از منظر دینی-اسلامی، سوابق چگونه با اخلاق می‌پیوندند و بدان تن می‌دهد؟ بر اساس رهیافت‌ها و رویکردهای اخلاقی، سیاست و سیاست‌ورزی پیوسته در کمند بایسته‌هایی مانند اصول و ارزش‌های اخلاقی برآمده از آموزه‌های فرهنگ اسلامی است. از سویی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران نیز با داعیه ایجاد نهضتی نو که ماهیتی متفاوت با دیگر نهضت‌ها دارد و بناست بگردند تا کرامت انسان‌ها را در جامعه تحقق ببخشد، در این باره بر چه اصولی بنا یافته است؟

این اثر با تمرکز بر موضوع جایگاه اخلاق در نظام سیاسی اسلامی با تأکید بر جمهوری اسلامی ایران، مسائل مهمی را در این باره بیان می‌کند:

- رابطه اخلاق با سیاست‌ورزی در اسلام و غرب؛
- امکان یا امتناع اخلاق در سیاست‌ورزی از نظر اسلام؛
- راهکارهای در امان ماندن از آفت‌ها و نقصان‌های اخلاقی در سیاست‌ورزی؛
- شاخص‌های اخلاق اسلامی و میزان رعایت آن در سیاست‌ورزی در نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران؛
- توصیه رهبران انقلاب برای ضرورت رعایت اخلاق در سیاست‌ورزی در جمهوری

اسلامی ایران.

اثر حاضر محصول تلاش گروه «نظام‌ها و مطالعات انقلاب اسلامی» مرکز پژوهش‌های جوان است. این مجموعه، شاخه‌ای از شاخسار پربرویار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی^۱ است که با گروه‌های علمی «بینش و اندیشه»، «مطالعات فرهنگی و اجتماعی»، «نظام‌ها و مطالعات انقلاب اسلامی»، «اخلاق، تربیت و روان‌شناسی»، «است‌های حوزوی و آداب طلبگی» و «ادب و هنر» به افق‌های پیش‌رو و گام‌های پیش‌رو در مرصه فرهنگ جامعه اندیشیده، آثار مفیدی به ثمر نشانده است. رشد و شکوفاکردن باورها و گرایش‌های دینی و معرفی الگوهای مطلوب رفتار دینی و پاسخ به نیازها و خواسته‌های جوانان در زمینه‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی از برجسته‌ترین اهداف فراروی مرکز است تا در رصد شرایط روز جامعه، به موضوعات ضروری پردازد و پژوهش‌هایی مفید بریند.

مرکز پژوهش‌های جوان در چهار سطح جوان، دانشجو، اندیشه و طلبه به تولید آثاری در قالب‌ها و آرایه‌های گوناگون مستغول است.

۱. «کتاب جوان» برای مخاطبان - رانی تهیه می‌شود که ۱۷ تا ۲۴ ساله‌اند و دوره متوسطه تحصیلی را سپری کرده‌اند.

۲. «کتاب دانشجو» مربوط به جوانان دانش‌پژوه است. سطح کاردانی و کارشناسی است که به طور معمول ۱۸ تا ۲۶ سال دارند.

۳. «کتاب اندیشه» برای جوانانی نگاشته می‌شود که پویان‌خویش را تعالی

۱. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با توجه به بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظریه‌پروری و نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظام‌های اجتماعی مبتنی بر آن و پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری افشار تحصیل کرده و نسل جوان کشور، به عنوان نهادی علمی - پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. این پژوهشگاه شخصیتی حقوقی و مستقل دارد و در حکم نهادی عمومی، غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

بخشیده و بر فرازی فراتر از مقطع کارشناسی قدم نهاده‌اند و به طور معمول کمتر از ۲۸ بهار را تجربه کرده‌اند.

۴. «کتاب طلبه» با جوانانی سخن می‌گوید که سال‌های نخست سطوح میانی علوم حوزوی را می‌گذرانند.

کتاب پیش و از آثار سطح «دانشجو» این مرکز است.

این مرکز با قدردانی از آقای دکتر رضا عیسی‌نیا استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی برای انجام این اثر، تلاش مجدانه مدیرگروه نظام‌ها و مطالعات انقلاب اسلامی آقای سیدرضا نلوری همکاری ارزیابان گرامی حجج اسلام والمسلمین آقایان دکتر سیدکاظم سیدباقری و سید روح‌الله شاطری را ارج نهاده، صمیمانه در انتظار نقدها و پیشنهادهای خوانندگان عزیز خود بسته است.

مرکز پژوهش‌های جوان

www.ketaboo.ir

مقدمه

عدلی اخلاقی، احکام اخلاقی را این‌گونه دسته بندی می‌کنند: ۱. خوب و بد؛ ۲. درست و نادرست؛ ۳. باید و نباید؛ ۴. وظیفه و بر این باورند که همه جوامع - اعم از دینی و غیردینی بر پایه این اصول مبنای اخلاقی خود را بنا کرده‌اند؛ بنابراین می‌توان مدعی شد اخلاق در همه دوره‌ها در زندگی اجتماعی حضور داشته است؛ حتی در دوران جاهلیت، البته با خصایص و ویژگی‌های متفاوت و تضاد که ملاک و معیار کارها شده است. از این نظر مردان سیاسی یا سیاست‌ورزان باید از الیفات اخلاقی ببینند و ثانیاً آنچه را فرارفته‌اند عملی کنند؛ چون مادامی که بشرات حاکم داد، فضیلت و رذیلت وجود خواهد داشت؛ بنابراین برای ابعاد جامعه‌ای ایده‌آل، با استواران ارزش تلقی خود را بر این استوار کنند که چگونه بر اساس فضیلت زندگی کنند تا بر این مبنای منطقه جامعه سیاسی و سیاست‌ورزان پرورده آن، سیاست‌ورزانی فضیلت‌مدار باشند.

احتمالاً تا پیش از رنسانس پاسخ عموم فیلسوفان به این پرسش که آیا عمل سیاسی (سیاست‌ورزی) می‌تواند اخلاقی باشد، مثبت بوده است؛ اما پس از رنسانس و با حضور ماکیاوولی پاسخ، شکل و صورت دیگری به خود می‌گیرد؛ چراکه آنان بر این باورند که واقعیت عملی سیاسی را چنان که هست، «نه» چنان که باید باشد، توصیف باید کرد. با اینکه تأثیرات تفکر غربی را بر جوامع اسلامی، از جمله ایران اسلامی نمی‌توان نادیده گرفت، ولی باید دانست هر جامعه‌ای و فرهنگی هویت خاص خود را دارد که جز بر حسب معیارهای خود آن جامعه، نمی‌توان آن را توضیح داد. انقلاب اسلامی و به تبع آن، جمهوری اسلامی، مدعی آن است که حرکت و نهضتی ایجاد کرده است که از نظر ماهیت با دیگر نهضت‌ها تفاوتی اساسی دارد؛ چراکه می‌کوشد کرامت انسان را در جامعه

تحقق ببخشد؛ بنابراین سیاست‌ورزی در جمهوری اسلامی ایران جایگاه ویژه‌ای به خود اختصاص خواهد داد؛ زیرا سیاست‌ورزی تابع اصول و ارزش‌های اخلاقی برآمده از فرهنگ اسلامی است. با عنایت به مطالب فوق، سؤال اصلی تحقیق این است: اخلاق در امام سیاسی اسلامی با تأکید بر جمهوری اسلامی ایران چه جایگاه و نقشی و ایفا می‌کند؟ و سؤالات فرعی عبارت‌اند از:

۱. اخلاق چیست، قلمرو آن کجاست و دیدگاه اخلاقی کدام است؟
 ۲. بطنه اخلاق با سیاست‌ورزی در اسلام و غرب چگونه توصیف و تبیین شده است؟
 ۳. آیا رعایت اصول اخلاقی در حوزه رفتار سیاسی یا در سیاست‌ورزی ممکن است؟
 ۴. فضیلت، ایمنی، باجاعت، صبر (شکیبایی)، صداقت (راستگویی)، امانت، سخاوت، وفا، وظایف اخلاقی مانند وفاداری، حق‌شناسی، عدالت، مساوات، پیمان‌شکنی، نیکوکاری در سیاست‌ورزی - چه ناهنجاری‌هایی می‌توانند داشته باشند؟
 ۵. شاخصه‌های اخلاق اسلامی و مبانی و میزان رعایت آن در سیاست‌ورزی در نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران چیست؟
 ۶. در جمهوری اسلامی ایران، اصول اخلاقی سیاست‌ورزان کدام‌اند؟
 ۷. خطرات سیاست‌ورزی بدون اخلاق در آثار و ره‌مودهای امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری چه هستند و راهکار و توصیه‌ها برای حضور و سرچشمه بیشتر اخلاق در سیاست‌ورزی در جمهوری اسلامی ایران کدام‌اند؟
- فرضیه‌ای که پاسخ سؤالات اصلی و فرعی فوق را دنبال می‌کند، این است که در نظام سیاسی اسلام، از جمله در جمهوری اسلامی ایران اخلاق با سیاست در هم تنیده است؛ چون سیاست همراه با اخلاق، سرچشمه تمام ملکات حسنه خواهد بود، اگر در مسیر قانون عقل و شرع باشد و سرمنشأ همه بدی‌ها خواهد بود، اگر خارج از میزان عقل و شرع باشد. با عنایت به سؤالات فرعی هفت‌گانه، مباحث این کتاب با روش توصیفی و تحلیلی در دو بخش ساماندهی شده است؛ از این‌رو بخش اول با عنوان تبیین مفاهیم و مبانی

نظری اخلاق و سیاست‌ورزی در اسلام به مباحث زیر اختصاص پیدا کرده است و فصل اول که تبیین مفاهیم است به این نکات می‌پردازد: ۱. اخلاق (تعریف اخلاق و جایگاه آن در زندگی انسان)؛ ۲. سیاست و سیاست‌ورزی و فصل دوم شامل چیستی اخلاق و قلمرو آن در اسلام می‌شود و فصل سوم به بحث از امکان یا امتناع اخلاق در سیاست و ای از نظر اسلام اختصاص می‌یابد و نهایتاً فصل چهارم به نسبت اخلاق و سیاست‌ورزی در اسلام خواهد پرداخت. نویسنده سعی کرده در بخش دوم جایگاه و نقش اخلاق و سیاست‌ورزی در جمهوری اسلامی ایران را با ارائه سه فصل به سرانجام برساند؛ بنابراین در فصل اول به سنجش اخلاق و سیاست‌ورزی در جمهوری اسلامی ایران با شاخصه‌های اسلام می‌پرداخته و فصل دوم را به مطالعه موردی نوازیم سیاست‌ورزی با اخلاق اسلام (جایگاه اخلاق در اندیشه و رفتار سیاست‌ورزان جمهوری اسلامی ایران و انطباق مدرک و معیارهای اساسی اصول و ارزش‌های اخلاقی در سیاست‌ورزی با مفاهیمی مانند تقه، مصلحت و تغافل و...) اختصاص داده و نهایتاً فصل سوم را با عنوان بایسته‌های اخلاقی در سیاست‌ورزی (آسیب‌شناسی، راهکارها و توصیه‌های اسلامی یا بایسته‌های اخلاقی در سیاست‌ورزی) به پایان برده است.